

Η τέχνη του ψάλλειν και τα ζητήματα τεχνικής της φωνής

Δημοσθένης Φιστουρής*

defist@otenet.gr

Η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική, ως ένας από τους μακροβιότερους μουσικούς πολιτισμούς με διάρκεια πάνω από μια χιλιετία, διακρίνεται για την μονοφωνική της μελοποιία, όπου η ερμηνεία των μουσικών κειμένων στηρίζεται στη ζώσα παράδοση που μεταλαμπαδεύεται από γενιά σε γενιά. Η ψαλτική αυτή τέχνη –της οποίας η διδασκαλία φέρει στοιχεία από τη «φωνασμία» των αρχαίων Ελλήνων– υπαγορεύει υψηλές απαιτήσεις άσματος. Συνεπώς, η γνώση του φωνητικού οργάνου και η τεχνική της φωνής θα πρέπει να αποτελεί υψίστης σημασίας μέλημα για το σύγχρονο ψαλτικό κόσμο. Παράλληλα ο ιεροψάλτης καλείται να αντιμετωπίζει προκλήσεις και να αποφεύγει παρεκκλίσεις, όπως μιμήσεις και ενίοτε παραμορφώσεις του προσωπικού του φωνητικού οργάνου, στην προσπάθεια απόδοσης της χροιάς της φωνής και του τρόπου φώνησης διαφόρων επιφανών ιεροψαλτών. Στο διάβα αυτής της πορείας, ενίοτε παρατηρούνται ενέργειες περιστασιακής παρακολούθησης μαθημάτων σε καθηγητές φωνητικής, είτε στα πλαίσια μιας επιμόρφωσης ή όταν προκύπτουν προβλήματα υγείας της φωνής. Ωστόσο και στις δυο περιπτώσεις, συνήθως υποβόσκει μια αμφιβολία ή ένας δισταγμός σχετικά με το ευκαίο φωνητικό αποτέλεσμα του ορθώς ψάλλειν ως προς τα πρότυπα της εκκλησιαστικής παράδοσης. Με ποιους τρόπους όλα τα παραπάνω ζητήματα συνδυάζονται, πού συμβαδίζουν και σε ποια σημεία αντίκεινται μεταξύ τους; Ποια θα πρέπει να είναι η φροντίδα, η μέριμνα και η σχετική αγωγή-φωνασμία ενός ερμηνευτή του βυζαντινού άσματος; Πώς ένας νέος ιεροψάλτης θα καλλιεργήσει το φυσικό τάλαντο της «καλλιφωνίας» και θα δώσει το δικό του ερμηνευτικό στίγμα στα πλαίσια της ψαλτικής παράδοσης; Ο σκοπός της παρούσης εισήγησης είναι να θέσει ορισμένα ζητήματα ερμηνευτικού προβληματισμού και να υποβάλλει ορισμένες προτάσεις-υποδείξεις που αφενός στηρίζονται στη βιωματική εμπειρία της ψαλτικής παράδοσης και αφετέρου τεκμηριώνονται από την επιστημονική γνώση και την κλασική φωνητική παιδεία.

* Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Ως μαθητής της Μεγάλης του Γένους Σχολής, και ως πρώτος κανονάρχης στον Πάνσεπτο Πατριαρχικό Ναό, σπούδασε Βυζαντινή μουσική δίπλα στον άρχοντα πρωτοψάλτη της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας Βασίλειο Νικολαΐδη. Στην Αθήνα, μαθήτευσε δίπλα στον άρχοντα πρωτοψάλτη της Ιεράς Μονής Ζωοδόχου Πηγής της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίνο Μαφίδη και στον άρχοντα Β' Δομέστικο της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας Δημοσθένη Παϊκόπουλο. Είναι πτυχιούχος της σχολής Μεταλλειολόγων Μηχανικών – Μεταλλουργών του Ε.Μ.Π. και διδάκτωρ μουσικολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής, Κλασικού τραγουδιού, καθώς και πτυχίο Φούγκας. Ως υπότροφος του Ιδρύματος "Αλέξανδρος Ωνάσης", σπούδασε στην Ιταλία με επιφανείς δασκάλους και λυρικούς τραγουδιστές. Έχει συνεργαστεί ως σολίστ με την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, με Ιταλικά δημοτικά θέατρα κ.α. Έχει δώσει ατομικά ρεσιτάλ και έχει συμμετάσχει ως σολίστ σε πολλές συναυλίες. Είναι καθηγητής Μονωδίας, Βυζαντινής μουσικής, και θεωρητικών σε ωδεία και ανώτερες δραματικές σχολές. Παράλληλα έχει συμμετάσχει σε διεθνή μουσικολογικά συνέδρια. Έχει συνθέσει μουσική για το θέατρο "Η Πρόβα", αποσπώντας ευμενείς κριτικές. Από το 2014, είναι παραγωγός της εκπομπής «Μορφές και κείμενα της ψαλτικής παράδοσης» στο ραδιόφωνο της Πειραιϊκής εκκλησίας.